

หน้าที่ของถ้อยคำที่ใช้เป็นส่วนวนในภาษาขอนแก่น

ในบทที่ 2 ได้วิเคราะห์ลักษณะส่วนประกอบของถ้อยคำที่ใช้เป็นส่วนวนในภาษาขอนแก่น ว่ามีส่วนประกอบแตกต่างกันเป็นที่ยึด อะไรบ้าง ในบทนี้จะศึกษาถ้อยคำที่ใช้เป็นส่วนวนซึ่งมีส่วนประกอบแตกต่างกันเหล่านั้นว่า เมื่อนำมาใช้ในประโยคจะทำหน้าที่เป็นหน่วยประโยคชนิดใดได้บ้าง

ถ้อยคำที่ใช้เป็นส่วนวนในภาษาขอนแก่น ไม่ว่าจะมีส่วนประกอบเป็นคำหรือกลุ่มคำ จะทำหน้าที่เหมือนคำคำเดียว

ในการพิจารณาว่าถ้อยคำที่ใช้เป็นส่วนวนใดมีหน้าที่อะไรนั้น จะยึดหลักว่าถ้อยคำเหล่านั้นมีตำแหน่งในประโยคเหมือนคำชนิดใดก็ถือว่าทำหน้าที่เหมือนคำชนิดนั้น เช่น ถ้อยคำที่ใช้เป็นส่วนวนที่ทำหน้าที่เหมือนคำนามก็เรียกว่า ส่วนวนนาม (สิราภรณ์ ภัทราภาณุภัทร 2521: 23)

ดร. วชิรนต์ ภาณุพงศ์ (2525 : 51) ได้แบ่งหมวดคำในภาษาไทยออกเป็น 26 หมวดคำ แต่จากข้อมูลพบว่าส่วนวนในภาษาขอนแก่นมี 5 หมวดคำ คือ

1. ส่วนวนนาม
2. ส่วนวนคุณศัพท์
3. ส่วนวนกริยา
4. ส่วนวนกริยาวิเศษณ์
5. ส่วนวนบอกเวลา

1. ส่วนวนนาม

ส่วนวนนาม ได้แก่ ส่วนวนที่มีตำแหน่งเหมือนคำนามคำเดียว คือทำหน้าที่เป็นองค์ประกอบของนามวลียึดหน่วยหลัก และในขณะเดียวกันอาจทำหน้าที่เป็นหน่วยประโยคประเภทนามชนิดใดชนิดหนึ่งใน 3 ชนิด คือ หน่วยประธาน (ป) หน่วยกรรมตรง (ค) หรือ

หน่วยกรรมรอง (ร) ในประโยคโต¹ (วิสินต์ ภาณุพงศ์ 2525: 22-23) ดังตัวอย่าง

สำนวนที่เป็นหน่วยประธาน

ในประโยค : น้อง/มาแล้ว (ป/อ)

น้อง เป็นคำนาม และเป็นหน่วยหลักของนามวลี ซึ่งทำหน้าที่เป็นประธานของประโยค เราสามารถนำสำนวน [maa24 wəw31] ซึ่งมีความหมายว่า "คนอันธพาล" (maa24 = หม่า, wəw31 = บ้า) มาแทนที่คำว่า น้อง ในประโยคดังกล่าวได้ เป็น

maa24 wəw31/maa42 [ɛɛw31] (ป/อ)

ความหมาย = คนอันธพาลมาแล้ว

จะเห็นได้ว่าสำนวน [maa24 wəw31] สามารถแทนที่คำว่า น้อง ได้

สำนวน [maa24 wəw31] ซึ่งทำหน้าที่เป็นหน่วยหลักของนามวลี ซึ่งทำหน้าที่เป็นประธานของประโยคเหมือนกัน

สำนวนที่เป็นหน่วยกรรมตรง

ในประโยค : ล้มค้รี/เป็น/ครู/แล้ว (ป/ล้-/ต/-ล้)

ประโยคนี้มีหน่วยประโยคอยู่ 3 ชนิด คือ ล้มค้รี เป็นหน่วยหลักของนามวลีซึ่งทำหน้าที่เป็นประธาน เป็น-แล้ว เป็นหน่วยลักรวม และ ครู เป็นหน่วยหลักของนามวลีซึ่งทำหน้าที่เป็นหน่วยกรรมตรงของประโยค

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ ในหนังสือ "โครงสร้างภาษาไทย ระบบไวยากรณ์" ของ ดร. วิสินต์ ภาณุพงศ์ (2525: 79) กล่าวว่า คำนามอาจทำหน้าที่เป็นหน่วยประโยคประเภทนามชนิดใดชนิดหนึ่งใน 4 ชนิด ได้แก่ หน่วยประธาน (ป) หน่วยกรรมตรง (ต) หน่วยกรรมรอง (ร) หรือหน่วยนามเดี่ยว (นต) แต่จากข้อมูลสำนวนในภาษาขอนแก่นไม่ปรากฏสำนวนที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยนามเดี่ยว (นต) ในประโยค

เราสามารถเอาสำนวน [kheɛ21 liia24 ɳwɔŋ24] ซึ่งมีความหมายว่า "คนที่ส่งลอนไม่ได้แล้ว" (kheɛ21 = ละครเข้, liia24 = เหลือ, ɳwɔŋ24 = ท่อง) แทนที่คำว่า ครู ในประโยคดังกล่าวได้เป็น

[som24 sii24 pen21 kheɛ21 liia24 ɳwɔŋ24 lɛw31]

(ป/ล-/ต/-ล)

ความหมาย = ล่มครึเป็นคนทีล่อนยากเสียแล้ว

เมื่อนำสำนวน [kheɛ21 liia24 ɳwɔŋ24] แทนที่คำว่า ครู ในประโยคดังกล่าว จะเห็นได้ว่าสำนวนนี้จะทำหน้าที่เป็นหน่วยหลักของนามวลี ซึ่งทำหน้าที่เป็นหน่วยกรรมตรงของประโยคเหมือนกัน

สำนวนที่เป็นหน่วยกรรมรอง

ในประโยค : แม่/ให้/เงิน/ล้ม (ป/ท/ต/ล)

ประโยคนี้มีหน่วยประโยคอยู่ 4 ชนิด คือ

แม่ เป็นคำนามและเป็นหน่วยหลักของนามวลี ซึ่งทำหน้าที่เป็นประธานของประโยค ให้ เป็นหน่วยวิกรรม เงิน เป็นหน่วยหลักของนามวลี ซึ่งทำหน้าที่เป็นหน่วยกรรมตรง และ ล้ม เป็นหน่วยหลักของนามวลี ซึ่งทำหน้าที่เป็นหน่วยกรรมรองของประโยค

เราสามารถเอาสำนวน [phiɪ24 baa31] ซึ่งหมายถึง "คนบ้า" (phiɪ24 = ผ, baa31 = บ้า) แทนที่คำว่า ล้ม ในประโยคดังกล่าวได้ เช่น

[mɛɛ33/haj21/ŋɔɔn42/phiɪ24 baa31] (ป/ท/ต/ล)

ความหมาย : แม่ให้เงินคนบ้า

จะเห็นได้ว่า สำนวน [phiɪ24 baa31] ทำหน้าที่เป็นหน่วยหลักของนามวลี ซึ่งทำหน้าที่เป็นหน่วยกรรมรองของประโยคเหมือนกันกับคำว่า ล้ม

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า สำนวน [maa24 ɳwɔŋ31] ก็คือ [kheɛ21 liia24] [ɳwɔŋ24] ก็คือ [phiɪ24 baa31] ก็คือ ทำหน้าที่เป็นหน่วยหลักของนามวลีซึ่งทำหน้าที่เป็นหน่วยประโยคประเภทนามในประโยค โดยเป็นหน่วยประธาน หน่วยกรรมตรง และหน่วยกรรมรองของประโยคก็ได้

สำนวนใดก็ตามที่สามารถนำมาแทนที่คำนาม น้อง ครู หรือ ลุ่ม ในประโยคที่มีโครงสร้างดังกล่าวได้ แล้วทำหน้าที่เป็นหน่วยหลักของนามวลี ซึ่งทำหน้าที่เป็นหน่วยประธาน หน่วยกรรมตรง หรือหน่วยกรรมรองของประโยคเหมือนกันจะถือว่าสำนวนนั้นเป็นสำนวนนาม

สำนวนในภาษาขอนแก่นที่เป็นสำนวนนามมี 36 สำนวน

2. สำนวนคุณศัพท์

สำนวนคุณศัพท์ ได้แก่ สำนวนที่มีตำแหน่งเหมือนคำคุณศัพท์คำเดียว คือ อยู่หลังคำนาม และขยายคำนามในนามวลี แล้วทำหน้าที่ร่วมกับคำนามนั้นเป็นหน่วยประโยคประเภทนาม (วิจิตรพันธ์ ภาณุพงศ์ 2525: 55)

ในประโยค : ฉัน/ไม่สนใจ/เรื่องนี้ (ป/ล/ต)

นี้ เป็นคำคุณศัพท์ซึ่งขยายคำนาม เรื่อง ในนามวลี "เรื่องนี้" ซึ่งทำหน้าที่เป็นหน่วยกรรมตรงของประโยค

เราสามารถเอาสำนวน [paʔ21 saa24 ɲoo42 lɛɛt31] ซึ่งมีความหมายว่า "สิ่งที่ไม่ดีคุณค่าไร้สาระ" มาแทนที่คำว่า นี้ ซึ่งทำหน้าที่ขยายคำว่า เรื่อง ในประโยคดังกล่าวได้เป็น

[khɔj21/bɔɔ44/son24 caj21/liang33 paʔ21 saa24 ɲoo42 lɛɛt31]

เมื่อนำสำนวน [paʔ21 saa24 ɲoo42 lɛɛt31] แทนที่คำว่า นี้ ในประโยคดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่าสำนวนนี้ขยายคำนาม [liang33] ในนามวลี [liang33 paʔ21 saa24 ɲoo42 lɛɛt31] ซึ่งทำหน้าที่เป็นหน่วยกรรมตรงของประโยคเหมือนกัน จึงนับว่าสำนวนนี้เป็นสำนวนคุณศัพท์ด้วย

สำนวนใดก็ตามซึ่งนำมาแทนที่คำคุณศัพท์ นี้ ในประโยคโครงสร้างดังกล่าวได้ แล้วขยายนามในนามวลีซึ่งเป็นหน่วยประโยคประเภทนามชนิดใดชนิดหนึ่งได้นับว่า เป็นสำนวนคุณศัพท์ทั้งสิ้น

สำนวนในภาษาขอนแก่นที่เป็นสำนวนคุณศัพท์มี 77 สำนวน

3. สำนวนกริยา

สำนวนกริยาในข้อมูลเท่าที่พบสามารถแบ่งได้เป็น 2 ชนิด คือ

3.1 สำนวนกริยาอาการ

3.2 สำนวนกริยาลักรรรม

3.1 สำนวนกริยาอาการ

สำนวนกริยาอาการ ได้แก่ สำนวนที่มีตำแหน่งเหมือนคำกริยาอาการ ซึ่งทำหน้าที่เป็นหน่วยแก่นของกริยาวลีที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยยกรรรมของประโยค (วิเศษณ์ ภาวพจน์ 2525: 88) เช่น

ในประโยค : มาลี/มาแล้ว (ป/อ)

ประโยคนี้ มีคำว่า มา เป็นคำกริยาอาการและเป็นหน่วยแก่นของกริยาวลี "มาแล้ว" ซึ่งทำหน้าที่เป็นหน่วยยกรรรมของประโยคนี้

เราสามารถเอาสำนวน [ŋaw24 khɨ̃42 hɔw̃j24 khaj21]

ซึ่งมีความหมายว่า "หงอยเหงามาก" (ŋaw24 = เหงา, khɨ̃42 = เหมือน, hɔw̃j24 = หอย, khaj21 = ไข) แทนที่คำว่า มา ในประโยคดังกล่าวได้เป็น

[maa42 lii42/ŋaw24 khɨ̃42 hɔw̃j24 khaj21 lɛɛw31] (ป/อ)

ความหมาย = มาลีหงอยเหงามาก

เมื่อนำสำนวน [ŋaw24 khɨ̃42 hɔw̃j24 khaj21] แทนที่คำว่า มา ในประโยคดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่าสำนวน [ŋaw24 khɨ̃42 hɔw̃j24 khaj21] ทำหน้าที่เป็นหน่วยแก่นของกริยาวลี [ŋaw24 khɨ̃42 hɔw̃j24 khaj21 lɛɛw31] ซึ่งทำหน้าที่เป็นหน่วยยกรรรมในประโยคเหมือนกัน ดังนั้นสำนวน [ŋaw24 khɨ̃42 hɔw̃j24 khaj21] จึงจัดเป็นสำนวนกริยาอาการ

สำนวนใดก็ตามซึ่งนำมาแทนที่คำกริยาอาการ มา ในประโยคที่มีโครงสร้างดังกล่าวได้ แล้วทำหน้าที่เป็นหน่วยแก่นในกริยาวลีซึ่งทำหน้าที่เป็นหน่วยยกรรรมในประโยคเหมือนกัน สำนวนนั้นนับว่าเป็นสำนวนกริยาอาการทั้งสิ้น

สำนวนในภาษาขอนแก่นที่เป็นสำนวนกริยาอาการมี 264 สำนวน

3.2 สำนวนกริยาลักรรรม

สำนวนกริยาลักรรรม ได้แก่ สำนวนที่มีตำแหน่งหน้าที่เหมือนคำกริยาลักรรรม ซึ่งทำหน้าที่เป็นหน่วยแก่นของกริยาวลี ที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยลักรรรมของประโยค (วิจิตรตันน์ ภาณุพงศ์ 2525: 88) เช่น

ในประโยค : นวล/ตาม/เขา/ไปแล้ว (ป/ล-/ต/-ล)

ตาม เป็นคำกริยาลักรรรม ทำหน้าที่เป็นหน่วยแก่นของกริยาวลี "ตาม-ไปแล้ว" ซึ่งทำหน้าที่เป็นหน่วยลักรรรมของประโยคนี้

เราสามารถเอาสำนวน [lɛɛn33 nam42 hɔɔj42 kəəp21] แทนที่คำว่า ตาม ในประโยคดังกล่าวได้เป็น

[nuuan42/lɛɛn33 nam42 hɔɔj42 kəəp21/khaw24 paj21 lɛɛw31] (ป/ล-/ต/-ล)

เมื่อนำสำนวน [lɛɛn33 nam42 hɔɔj42 kəəp21] ซึ่งมีความหมายว่า "หนีตาม" (lɛɛn33 = วิ่ง, nam42 = ตาม, hɔɔj42 = รอย, kəəp21 = ร่องเท้า) แทนที่คำว่า ตาม ในประโยคดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่าสำนวนนี้จะทำหน้าที่เป็นหน่วยแก่นในกริยาวลีซึ่งทำหน้าที่เป็นหน่วยลักรรรมในประโยคเหมือนกัน ดังนั้นสำนวนนี้จึงจัดเป็นสำนวนกริยาลักรรรมด้วย

สำนวนใดก็ตามซึ่งนำมาแทนที่คำกริยาลักรรรม ตาม ในประโยคที่มีโครงสร้างดังกล่าวอย่างข้างต้นได้ แล้วทำหน้าที่เป็นหน่วยแก่นในกริยาวลีซึ่งทำหน้าที่เป็นหน่วยลักรรรมในประโยคเหมือนกัน สำนวนนั้นนับว่าเป็นสำนวนกริยาลักรรรมทั้งสิ้น

สำนวนในภาษาขอนแก่นที่เป็นสำนวนกริยาลักรรรมมี 31 สำนวน

4. สำนวนกริยาริเคัชนี

สำนวนกริยาริเคัชนี ได้แก่ สำนวนที่มีตำแหน่งที่เหมือนคำกริยาริเคัชนีคำเดียว และทำหน้าที่เป็นหน่วยขยายหน่วยแก่นในกริยาวลี (วิจิตรตันน์ ภาณุพงศ์ 2525: 89) แล้วทำหน้าที่ร่วมกันเป็นหน่วยประโยคประเภทกริยาได้ เช่น

ในประโยค : เขา/เดินมาไกลแล้ว (ป/อ)

คำว่า ไกล เป็นคำกริยาวิเศษณ์ ทำหน้าที่เป็นหน่วยขยายหน่วยแก่นในกริยาวลี "เดินมาไกลแล้ว" ซึ่งทำหน้าที่เป็นหน่วยกรรมของประโยคนี้ เราสามารถเอาสำนวน [khɛɛ33 huu42 daŋ21] ซึ่งมีความหมายว่า "ไกลทีเดียว" (khɛɛ33 = แต่, huu42 = ชู, daŋ21 = ลมก) แทนที่คำว่า ไกล ได้เป็น

[khaw24/ki̯aŋ33 maɔ42 khɛɛ33 huu42 daŋ21 lɛɛw31] (ป/อ)

เมื่อนำสำนวน [khɛɛ33 huu42 daŋ21] แทนที่คำว่า ไกล ในประโยคดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่าสำนวนดังกล่าวทำหน้าที่เป็นหน่วยขยายหน่วยแก่นในกริยาวลี ซึ่งทำหน้าที่เป็นหน่วยกรรมของประโยคเหมือนกัน สำนวน [khɛɛ33 huu42 daŋ21] จึงจัดเป็นสำนวนกริยาวิเศษณ์

สำนวนใดก็ตามซึ่งนำมากแทนที่คำกริยาวิเศษณ์ ไกล ในประโยคที่มีโครงสร้างดังกล่าวข้างต้นได้ แล้วทำหน้าที่เป็นหน่วยขยายหน่วยแก่นในกริยาวลี ซึ่งทำหน้าที่เป็นหน่วยกรรมของประโยคประเภทกริยาชนิดใดชนิดหนึ่งได้ สำนวนนั้นนับเป็นสำนวนกริยาวิเศษณ์ทั้งสิ้น

สำนวนในภาษาขอนแก่นที่เป็นสำนวนกริยาวิเศษณ์มี 38 สำนวน

5. สำนวนบอกเวลา

สำนวนบอกเวลา ได้แก่ สำนวนที่มีตำแหน่งเหมือนคำบอกเวลาและมีความหมายบอกเวลา โดยที่อาจจะปรากฏตามลำพังหรือปรากฏร่วมกับคำบอกเวลาด้วยกัน หรือปรากฏร่วมกับคำในหมวดอื่น แล้วร่วมกันทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของประโยคชนิดหน่วยเสริมบอกเวลาได้ (วิสนนทีภานุพงศ์ 2525: 72-74, 81) เช่น

ในประโยค เขา/รัฐ/นาน/แล้ว (ป/อ-1/1-อ)

คำว่า นาน เป็นคำบอกเวลาซึ่งเป็นกาลวลี ทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของประโยคชนิดหน่วยเสริมบอกเวลา

เราสามารถนำสำนวน [saʔ21 maj24 phaʔ33 caw31 haw24] ซึ่งมีความหมายว่า "นานมาแล้ว" (saʔ21 maj24 = สมัย, phaʔ33 caw31 haw24 = พระเจ้า เทา) แทนที่คำว่า นาน ในประโยคดังกล่าวเป็น

[khaw24/huu31/sa?21 maj24 pha?33 caw31 haw24/leɛw31]

(ป/อ-/ว/-อ)

เมื่อนำสำนวน sa?21 maj24 pha?33 caw31 haw24] ซึ่งมีความหมาย
บอกเวลาและเป็นกาลวิเศษณ์ที่คำว่า นาน ในประโยคได้ จึงจัดว่าเป็นสำนวนบอกเวลาเช่นกัน

สำนวนใดก็ตามที่มีความหมายบอกเวลาและเป็นกาลวิเศษณ์ ซึ่งทำหน้าที่เป็น
ส่วนของประโยคชนิดหน่วยเสริมบอกเวลาได้ สำนวนนั้นนับว่าเป็นสำนวนบอกเวลาทั้งสิ้น

สำนวนในภาษาขอนแก่นที่เป็นสำนวนบอกเวลามี 3 สำนวน

จะเห็นได้ว่าสำนวนที่ไว้ในภาษาขอนแก่นนั้นสามารถทำหน้าที่ต่าง ๆ ในประโยค
ได้ดังกล่าว ผู้วิจัยได้รวบรวมสำนวนและให้ตัวอย่างประโยคซึ่งบอกหน้าที่ของสำนวนไว้ในภาค
ผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย